

УДК 343.98:343.347

Олена Рубежанська,здобувач кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ОБЛАДНАННЯ, ЯКЕ ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ПРИ НЕЗАКОННОМУ ВИГОТОВЛЕННІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ АБО ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

У статті пропонуються критерії класифікації обладнання, яке використовується при незаконному виготовленні наркотичних засобів або психотропних речовин, з метою удосконалення слідчої та оперативної практики щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням такого обладнання.

Ключові слова: обладнання, незаконний обіг наркотиків, критерії класифікації, підпільні нарколабораторії.

Проблема наркоманії в останні десятиріччя є актуальною для переважної більшості країн світу. Супутниками наркоманії і незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (далі — наркотиків) стали скоєння злочинів корисливо-насильницької спрямованості, відмивання коштів, розповсюдження ВІЛ-інфекції.

За статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України [1], протягом останніх років кількість споживачів наркотиків збільшилася майже на третину. Якщо у 2005 р. на медичному обліку перебували 126,3 тис. наркоспоживачів, то у 2012 р. — понад 146,5 тис., серед яких півтори тисячі неповнолітніх.

У 2012 р. у сфері наркобізнесу ліквідовано шістьдесят три організованих злочинних наркоугруповання, виявлено 45,3 тис. злочинів, пов'язаних з наркотиками, задокументовано 14,3 тис. випадків збуту наркотичних засобів.

Для обслуговування зростаючого попиту створюються підпільні лабораторії з виготовлення психотропних речовин амфетамінової групи. Вказані тенденції характерні не тільки для України, зростання споживачів синтетичних наркотиків, особливо метамфетамінів, амфетамінів, ЛСД спостерігається в більшості країн Європейського Союзу, США та країнах Азії.

Саме тому своєчасне виявлення та ліквідація підпільних осередків для виготовлення наркотиків є одним із пріоритетних напрямів роботи правоохоронних

органів щодо боротьби зі злочинністю у цілому.

Незважаючи на запровадження у 1995 р. кримінальної відповідальності за незаконні дії з обладнанням, яке використовується для виготовлення наркотиків, на сьогодні відсутня його класифікація.

На законодавчому рівні постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 р. № 140 визначено лише Перелік обладнання, яке використовується для легального виробництва, виготовлення наркотиків і прекурсорів та підлягає контролю [3]. До цієї категорії віднесені:

1) машини та механічні пристрої для таблетування лікарських засобів та нанесення покриття на таблетки;

2) обладнання для наповнення та запаювання ампул;

3) машини для очищення насіння маку.

Щодо обладнання, яке використовується для незаконного кустарного виготовлення наркотиків, то на сьогодні відсутні критерії, за якими таке обладнання можна класифікувати. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» [4] під обладнанням, призначеним для виготовлення наркотиків, потрібно розуміти апарати, пристрої, прилади, за допомогою яких ці засоби й речовини виготовляються (наприклад, конденсаційна труба, випарник, генератор пари, прес, необхідні для виготовлення гашишу), чи окремі

вузли, деталі відповідного агрегата (наприклад, насос для відсмоктування фільтрата при перегонці опію). Використані для виготовлення наркотиків побутові предмети (кухонний посуд, млинок для кави, м'ясорубка тощо) обладнанням, призначеним для цієї мети, за змістом закону не визнаються. Не належать до зазначеного обладнання і такі предмети медичного призначення, як шприци, стандартні флакони для розфасування ліків, скляні відвідні трубки та ін.

Тобто нормативно не визначено види та класифікацію обладнання, призначеного для виготовлення наркотиків. Це не тільки утруднює його облік та ідентифікацію, здійснення порівняння для подальшого запобігання потраплянню такого обладнання до незаконного обігу, а й негативно впливає на результати розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом такого обладнання.

Таким чином, на сьогодні постала необхідність визначити критерії кваліфікації обладнання, яке використовується при незаконному обігу наркотиків, що й обумовлює актуальність даної статті.

Метою статті є узагальнення наявних критеріїв кваліфікації такого обладнання та надання пропозицій щодо подальшого використання цих відомостей у практичній діяльності правоохоронних органів.

У наукових дослідженнях Д. Й. Никифорчука, С. А. Роганова, О. М. Стрільців, М. С. Хруппи, Л. Г. Шарай надається певна класифікація знаряддя й устаткування для незаконного виготовлення зазначених речовин.

Так, Л. Г. Шарай [5] надає класифікацію за двома критеріями: за ступенем складності (від примітивного до найдосконалішого) та за видом наркотика, який виготовляється. Зокрема для отримання рідкого гашишу, окрім джерела тепла, використовуються (як обладнання) конденсаційна труба, випарювач, генератор пари, прес та інше. Для перегонки опію (одержання морфіну, героїну) необхідні: емальовані або скляні резервуари, відвідні шланги, ваги, ватні або паперові фільтри тощо. У різних поєднаннях хімічний посуд та пристосування можуть використовуватися для виготовлення й інших наркотиків (наприклад, амфетаміну, метамфетаміну (первігину), ефедрону тощо).

М. С. Хруппа [6] у посібнику «Діяльність підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків з виявлення та ліквідації підпільних нарколабораторій» надає

класифікацію обладнання за етапом виготовлення наркотиків. Так, зокрема, при екстракції застосовується апарат Сокслета, призначений для видалення з витяжки наркотиків з твердих тіл та розподільні воронки, при фільтрації — воронки Бюхнера, воронки скляні, колби Бунзена, водострумний насос, масляний насос, а також паперові, скляні й ватні фільтри, при охолодженні — холодильники з водяним чи повітряним охолодженням, кристалізатори, при очищенні використовується ротаційний випарювач з водострумним чи масляним насосом, кристалізатори, розподільні воронки, пристосування для фільтрації і нагрівання.

Для синтетичних операцій застосовуються холодильники чи воронки з вітровим охолодженням, насадки скляні, порізані колби, хлоркальцієві трубки, алонжі, термометри, колби конічні, круглодонні двогорлі, тригорлі та чотиригорлі, посудини хімічні скляні й порцелянові, прилади для нагрівання і перемішування.

Для перемішування вихідної сировини, з якої виготовляються напівсинтетичні чи синтетичні наркотики, застосовуються мішалки механічні або електричні з підігрівом або без такого.

У процесі допоміжних операцій при виготовленні згаданих речовин використовуються для:

- зважування — ваги технічні, аналітичні й різновагові;
- збереження прекурсорів і реагентів — холодильники, ексикатори;
- подрібнення твердих речовин — ступки, товкачі.

У якості додаткового устаткування використовуються також водяні шланги, пробіркоутримувачі, штативи, вимірвальний посуд (мензурки, циліндри, колби, піпетки, склянки).

З аналогічною думкою погоджуються О. М. Стрільців та Д. Й. Никифорчук у методичних рекомендаціях «Виявлення та ліквідація лабораторій із нелегального виготовлення синтетичних наркотиків (на основі діяльності правоохоронних органів Республіки Польща)» [7]. Вони зазначають, що при незаконному виготовленні наркотиків також застосовуються допоміжні засоби та обладнання, які маскують безпосередній процес протиправної діяльності.

Російський науковець С. А. Роганов [8] надає класифікацію обладнання за видом наркотика, який виготовляється. Найбільш поширеним устаткуванням,

яке використовуються при виготовленні різного виду наркотиків, він називає такі: три-, чотиригорла круглодонна колба, мірний циліндр, насадки Клайзена, мішалки, термометр, прямі холодильники Лібіха, зворотні холодильники, дилільні воронки, колби Бунзена, фільтрувальні воронки Бюхнера, шланги для підводу води, дефлегматори, алонж-павуки, водострумні або інші вакуумні насоси, манометри, вакуумні сушильні шафи, ступки, товкачі, лазні, гумові або поліхлорвінілові шланги. Перелік цих пристосувань дещо відрізняється від виду речовини, яка виготовлюється, методу хімічного синтезу та технологічного процесу, що застосовуються у цій діяльності.

Підбиваючи підсумки, погоджуємося з думкою фахівців з цього питання, та вважаємо, що наведена класифікація обладнання, призначеного для виготовлення наркотиків, потребує більшої деталізації. Тому пропонуємо наступні критерії класифікації такого обладнання, які залежать від:

1) первинного призначення:

— побутове (каструлі, тарілки, ложки, різні пляшки, канистри, друшляки, миски, електричні та газові плитки, СВЧ-печі, банки, терези, міксери, ножі, молоток, напилки, плоскогубці, кусачки, ножі, сталева щітка, лещата, кліщі, дрiт);

— кустарне (саморобні або перероблені преси, подрібнювачі, мішалки тощо);

— промислове (машини та механічні пристрої для таблетування лікарських засобів та нанесення покриття на таблетки, обладнання для наповнення та запаювання ампул, машини для очищення насіння маку);

— хімічне (пробірки, стакани, колби, реторти, лійки, кристалізатори, круглодонні і плоскодонні колби, колби Вюрца, колби Клайзена, колби Бунзена, алонжі, ексикатори, дефлегматори, воронки Бюхнера, прямі холодильники Лібіха, зворотні холодильники, прилади для визначення температур кипіння, плавлення, молекулярної маси тощо);

2) виду енергії, яка застосовується для приведення в дію:

— електричне обладнання (різновиди насосів, холодильників, підігрівачі колб, сушильні лампи, прилади для фільтрації рідини під вакуумом тощо);

— механічне обладнання (різновиди пресів, подрібнювачів, мішалок тощо);

3) видів речовин, які виготовляються:

синтетичні, напівсинтетичні наркотики, прекурсори;

4) стадії виготовлення (екстракції, синтезу, фільтрації, охолодження, очищення, розфасовки, таблетування, ампулування тощо);

5) ступеня вогне- та вибухонебезпечності (вогне- та вибухонебезпечне (газові балони, газові, електричні та СВЧ-печі тощо) та вогне- та вибухобезпечне (преси, терези тощо);

6) участі у процесі виготовлення наркотиків: пов'язане з безпосереднім виробництвом наркотиків, забезпечувальне та допоміжне;

7) матеріалу, з якого виготовлене обладнання: скляне (пробірки, стакани, колби, реторти, конденсатори); порцелянове або агатове (ступки і товкачі тощо); металеве (насоси, преси тощо); пластикове (воронки Бюхнера); комбіноване (терези, міксери, підігрівачі колб тощо);

8) розмірів та ваги обладнання:

— стаціонарне (виробнича лінія, машина для таблетування тощо);

— переносне (зворотний холодильник, кристалізатори, ротаційний випарювач з водострумним чи масляним насосом, кристалізатори, розподільні воронки, пристосування для фільтрації і нагрівання тощо).

Переносне обладнання, у свою чергу, можна поділити на малогабаритне (можна переносити у поклажі однією особою) та великогабаритне (перевозиться за допомогою транспортних засобів);

9) рівня технології незаконного виробництва наркотиків: високотехнологічне (прилади для визначення температур кипіння, плавлення, молекулярної маси тощо) та просте (ступки, колби тощо);

10) реакції на зовнішній вплив: стійке (преси, жаростійке знаряддя тощо) або крихке (скляні нежаростійкі прилади тощо);

11) можливості придбання: легальне або нелегальне.

Як видно, обладнання для виготовлення наркотиків можна класифікувати за різними критеріями. На нашу думку, результатом подальшої роботи щодо розробки критеріїв класифікації, з урахуванням вищезазначених пропозицій, має бути визначення загальноприйнятої класифікації такого обладнання. Це дозволить визначити та упорядкувати його види, та, у подальшому, створити відповідний каталог для використання у прак-

тичній діяльності експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ.

Таким чином, вказаний список апаратів, пристроїв або приладів, які застосовуються для виготовлення наркотиків, та критерії їх класифікації можуть бути використані при:

— криміналістичній характеристиці кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням обладнання для виготовлення наркотиків;

— здійсненні слідчих (розшукових) за-

ходів щодо виявлення підпільних нарколабораторій;

— розробці та вжитті заходів безпеки під час виявлення вказаного обладнання у нелегальному обігу та фактів незаконного виготовлення наркотиків;

— опрацюванні питання щодо внесення доповнень до існуючого переліку обладнання, що використовується для виробництва, виготовлення наркотиків та підлягає контролю, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 р. № 140.

ПРИМІТКИ

1. Міністерство внутрішніх справ України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua>.

2. Хруппа М. С. Діяльність підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків з виявлення та ліквідації підпільних нарколабораторій : посібник / М. С. Хруппа, Д. Й. Никифорчук, В. А. Семенюк [та ін.]. — К. : НАВСУ, 2004. — 192 с.

3. Перелік обладнання, яке використовується для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та підлягає контролю : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 р. № 140 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.

4. Про судову практику в справах про злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4 // Вісник Верховного Суду України. — 2002. — № 4.

5. Шарай Л. Г. Щодо поняття підпільної нарколабораторії [Електронний ресурс] / Л. Г. Шарай. — Режим доступу : <http://www.lawbook.by.ru/magaz/pravoukr/0101/22.shtml>.

6. Хруппа М. С. Зазнач. праця. — С. 12—13.

7. Стрільців О. М. Виявлення та ліквідація лабораторій із нелегального виготовлення синтетичних наркотиків : метод. реком. / О. М. Стрільців, Д. Й. Никифорчук, І. І. Башта [та ін.]. — 2007. — С. 8—13.

8. Роганов С. А. Синтетические наркотики: вопросы расследования преступлений / С. А. Роганов. — СПб. : Питер, 2001. — С. 50—55.

Рубежанская Елена. Критерии классификации оборудования, которое используется при незаконном изготовлении наркотических средств или психотропных веществ.

В статье предлагаются критерии классификации оборудования, которое используется при незаконном изготовлении наркотических средств или психотропных веществ, с целью усовершенствования следственной и оперативной практики по преступлениям, связанным с применением такого оборудования.

Ключевые слова: оборудование, незаконный оборот наркотиков, критерии классификации, подпольные нарколаборатории.

Rubezhanska Elena. Criteria for classification of equipment used in the illicit manufacture of narcotic drugs or psychotropic substances.

The article proposes criteria for classifying equipment used in the illicit manufacture of narcotic drugs or psychotropic substances, in order to improve investigative and operational practices for crimes related to the use of such equipment.

Key words: equipment, drug trafficking, criteria for classifying, illegal drug laboratories.